

Danutė Mukienė. „Nejudinti kultūros ir istorijos vertybių klodai (ar įstengsime perskaityti kunigaikštienės Olgos Kalinauskytės-Oginskienės (1829–1899) dienoraščius?)“

Kelionei į Vilniaus mokslo šventovės lobyną išsiruošėme turėdami konkretų tikslą: pamatyti Olgos kalinauskytės-Oginskienės (Rietavo kunigaikščio Irenėjaus Oginskio žmonos, kunigaikščio Bogdano Oginskio motinos) rankraščius, įvertinti jų būklę, sužinoti, ar įmanoma juos išversti į lietuvių kalbą ir išspausdinti.

Olgos dienoraščiai išpūdingi ne tik savo išvaizda, primenančia aristokratų gyvenimo didybę, aukštuomenės interesų platumą, subtilumą. Dienoraščiai rašyti tuo metu, kai mergina gyveno caro dvare, artimai bendravo su caraičiu, puoselėjo viltis su juo sujungti savo gyvenimą visam laikui. Reikia manyti, kad tais metais, kai ši išsilavinusi, gerą meninį skonį turėjusi aukštuomenės dama, būsima Rietavo kunigaikščio Irenėjaus Oginskio žmona rašė tuos dienoraščius, jai viskas aplinkui atrodė taip pat svaigu, kaip ir tos mylimojo dovanotos mažytės gėlių puokštelės, iki šių dienų likusios išspausdusios tarp švelniai primargintų jos dienoraščio puslapių. Tikriausia tie dienoraščiai slepia ne tik Olgos jaunystės svajones. Čia turėtų būti užfiksuotas ir ne vienas svarbus carinės Rusijos istorijos, kultūros faktas. Tad tik apgailėstauti tenka, kad, ko gero, nei šiandien, nei kitamet, net gal po 10, 20 metų mes tų dienoraščių lietuvių kalba neskaitysime.

Pirmiausia dėl to, kad laikas ir išoriniai veiksniai yra taip paveikę šiuos rankraščius, kad juos šiandien sunkiai perskaitys net ir tokių rankraščių tyrinėjimų srityje besispecializuojantys mokslininkai. Tikėtina, kad kruopščiai dirbdamas toks tyrinėtojas tris-keturis puslapius per dieną ir atkurs, tačiau čia jų – keli šimtai. Taigi vien prie šių rankraščių aukštos kvalifikacijos specialistas turėtų sėdėti mažiausiai apie metus laiko... Ar yra pas mus tokių pasišventėlių, ar surasime Lietuvoje lėšų, kad tokiam išsilavinusiam žmogui už šį darbą galėtume tinkamai apmokėti?

Labiau tikėtina, kad šių dienoraščių perskaitymu greičiau susidomės ne Lietuvos, o užsienio šalies specialistai ir konkrečiai Rusijos caro šeimos ir jos aplinkos gyvenimo tyrinėtojai. Bet kuriuo atveju tai būtų neblogai. Dabar, kai nieko nedaroma, ši didžiulė vertybė, turinti neabejotiną istorinę ir kultūrinę vertę, kasdien negrįžtamai vis labiau prarandama. Šiek tiek gelbėtų mikrofilmavimas. Ko gero praverstų ir aukštos kvalifikacijos popieriaus restauratorių įsikišimas. Tikėkimės, kad pastarieji, sugražinant šioms kultūros vertybėms antrąją jaunystę, bus pasitelkti į pagalbą, nors... Neapleidžia ir abejonės, kad tai įvyks...

Pradėdami rengtis kompozitoriaus, visuomenės ir valstybės veikėjo Mykolo Kleopo Oginskio 250-osioms metinėms, kreipėmės į Vilniaus universiteto bibliotekininkus, siūlydami bibliotekai įsijungti į bendrą projektą, kurio tikslas – išversti į lietuvių kalbą šio iškilaus kultūros ir valstybės veikėjo 1788–1813 m. prancūzų kalba parašytus ir 1826–1827 m. Paryžiuje ta pačia kalba išleistus prisiminimus, kurių Lietuvos bibliotekose kol kas yra pavykę rasti tik kelis egzempliorius (VU bibliotekos rankraštyne saugomas komplektas – originaliausias, nes jame yra paties kompozitoriaus ranka rašytos pastabos ir leidinyje pateikiamos išlikusių prisiminimų rankraščių faksimilės). Pateikę šį pasiūlymą bibliotekininkams, kurių paramos, įgyvendinant projektą, atrodo, ne tiek daug ir reikėjo (panaudojant savo vidinius resursus, nukopijuoti keturis šios knygos tomus), sulaukėme netikėto atsakymo: „O kas mums iš to?“

Matematiškai tas atsakymas skambėtų taip: jei jūs patys tą leidinį pas mus kopijuotumėt (išsinešti kitur jo kopijuoti, aišku, negalima, persifotografuoti savo fotoaparatu – taip pat), už kiekvieną nukopijuotą puslapį mums paliktumėt po 60 centų ar net daugiau. Už visus 4 tomus susidarytų apie 1500 Lt. Kodėl mes turėtume tokią sumą Jums padovanoti? Bibliotekai reikia tų pinigų – naujų leidinių įsigijimui, senųjų restauravimui...

Bandėme paaiškinti, kad tos „dovanos“ reikia ne mums, o visuomenei, kad mes patys,

rengdamiesi tos knygos vertimui ir leidybai lietuvių kalba, išsipareigojame didelei aukai, nes visa tai darysime savo laisvalaikio sąskaita ir nemokamai, tačiau... Bibliotekininkai, matyt, išties verčiasi labai sunkiai, kad jiems iki labdaringų sprendimų labai toli. Taigi išijungti į projektą šiai bibliotekai daugiau nebesiūlėme.

Vis dėlto Mykolo Kleopo Oginskio visų keturių „Prisiminimų“ tomų kopijas, kad ir kitoje institucijoje, mums pavyko gauti. Jau parengta ir M. K. Oginskio rašytinio palikimo leidybos lietuvių kalba programa, rengiamos paraiškos siekiant gauti dalinį finansavimą šio projekto įgyvendinimui.

Nereikėtų prisiminti to sunkaus pokalbio su Vilniaus universiteto bibliotekininkais, jei neskaudėtų širdies dėl tų nykstančių Olgos Oginskienės dienoraščių, kitų panašaus likimo rankraščių.

Jau beveik du dešimtmečiai kaip Vilniuje, susibūrę į įvairias visuomenines kultūros organizacijas, bendrijas, aktyviai kultūros, mokslo srityse dirba nemažai mokytojų žemaičių. Turime Žemaičių akademiją (rektorius – Vilniaus dailės akademijos rektorius prof. Adomas Butrimas), Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų rėmimo fondą (pirmininkė – Vilniaus universiteto profesorė literatūrologė Viktorija Daujotytė), S. Stanevičiaus bendriją (pirmininkas – Vilniaus universiteto prof. Juozas Girdzijauskas), yra „Žemaičių žemės“ redakcija, kas mėnesį Vilniaus mokytojų namuose į būrį susirenka žemaičių kultūros, švietimo, mokslo reikalais besirūpinantys kraštiečiai, yra sostinėje vėją keliantis Šilališkių klubas. Kai reikalas rimtas, ir turtingų žemaičių verslininkų, ko gero, įmanoma surasti. Ar iš tiesų, bibliotekininkams, kitiems rankraščių išsaugojimu suinteresuotiems žmonėms susėdus už vieno stalo (būtų gerai, kad apvalaus), neįmanoma surasti būdų, kurie padėtų sustabdyti tuos negrižtamus paradimus, kurie kiekvieną dieną vis labiau akivaizdūs dalelę Žemaitijos istorijos užfiksavusiuose rankraščiuose? Ar iš tiesų tas pokalbis nereikalingas ir neįmanomas? Tų leidinių, rankraščių išsaugojimu, tyrinėjimu suinteresuoti ne tik „Vilnių apšėdę žemaičiai“, bet ir Žemaitijoje gyvenantys žmonės, ypač dirbantys čia veikiančiuose muziejuose.

Tai rūpi ir Žemaičių dailės muziejui, kuris veikia ne kur nors kitur, o Plungės kunigaikščių Oginskių rūmuose, iš kurių bibliotekos daugelis knygų įvairiais keliais yra patekę į Vilniaus universiteto biblioteką ir jos Rankraščių skyrių (daugelyje tų knygų yra išlikę Plungės kunigaikščių Oginskių bibliotekos antspaudai). Tie rankraščiai, knygos rūpi ir Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejui. Šių muziejų organizuojamose konferencijose ne kartą gana argumentuotai kalbėta apie pribrendusį reikalą rankraštynuose dešimtmečiais gulinčius ir dūlėjančius rankraščius padaryti labiau prieinamus visuomenei.

Na o darbo, kad ir Oginskių tema, išties nemažai. Tai matyti ir iš šiame žurnalo numeryje pateikiamo Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomų Oginskių rankraščių sąrašo.

Beje, susipažįstant su šiais rankraščiais, dėmesį atkreipė tas faktas, kad juos iš viso labai mažai kas yra vartęs. Nepasisekė rasti nė vieno tyrinėtojo, kuris būtų suradęs laiko bent vieną kartą juos visus iš eilės peržiūrėti. Nė vienoje šių rankraščių kortelėje (joje kiekvienas, kas naudoja rankraščiu, turi palikti įrašą apie save ir nurodyti, kokiam tikslui jis buvo pasiėmęs tą rankraštį), nepavyko rasti du kartus įrašytos vieno ir to paties žmogaus pavardės. Įrašų, iš kurių galėtume spręsti, kad kuris iš tų rankraščių yra iš esmės tyrinėtas, taip pat neradome. Taigi šie dirvonai šiandien dar praktiškai nejudinti.

Kas žengs pirmąjį žingsnį?